

9. ՂԱՀՐԱՄԱՆ-ԲԼՈՒԹ

Ավալ ժամանակին մի թագավոր ա ըլնում, ունենում ա իրեք տղա: էդ թագավորն ա՝ որ շատ ծերանում ա, ձեռ ու ոտից ընկնում, ասում ա. «Կանչեմ տղեքանցս, խրատ տամ. մարդ ա՝ բա՛լի մի զաֆիլ մեռնում հմ»:

Օրեն մի օրը տղեքանցը կանչում ա:

— Ա՛յ որդիք,— ասում ա,— տենում եք ծերացե, դեն հմ ընկե, ըսօր կամ էգուց չկամ. ձեզ ուղում հմ,— ասում ա,— մի վասիաթ անի. ինձանից եղը կլսեք՝ դո՛ւք գիտաք, չեք լսի՝ է՛լի դուք գիտաք, մեղքն ու վարձքը ձեր շլինքը:

— Թագա՛վորն ապրած կենա,— ասում են տղեքը,— ասա՛, կլսենք, խի՛ չենք լսի:

— Լա՛վ,— ասում ա թագավորը,— որ կլսեք, կասեմ: Ա՛յ որդիք,— ասում ա,— ինձանից ձեզ ամանաթ. ո՛ր ճամփովն ուղում եք՝ գնացեք, համա չըլնեմ-չիմանամ է՛ս մի ճամփովն էթաք հա՛, թե չէ, դո՛ւք գիտաք, նհախ տեղը գլխներդ շառի մեջ կքցեք:

— Լա՛վ, թագավորն ապրած կենա,— ասում են տղեքը,— որ ասում ես՝ չենք էթա:

Անց ա կենում մի վախտ՝ մի ամիս, էրկու ամիս, իրեք ամիս,

մախլասի՝ վեց ամիս¹, էդ թագավորը օրեն մի օրը հիվանդանում ա, տեղով-բարձով թեք ընկնում, էլ չի վե կենում, տղեքանց շարը տանում ա: է՛հ, էդ տղեքն են՝ վեր են ունում իրանց հորը, ոնց որ կարգն ա, տանում են առոք-փառք թաղում, թողում՝ զալի տուն:

Հոր մահից եղը թագավորությունը մնում ա էդ իրեք աղպորը, որ դորե-դոր պտի թագավոր նստին: Ի՛նչ ասիլ կուզի, որ քոմմըքից աղաք մենծ աղպերն ա թագավոր ըլնում:

Անց ա կենում մի վախտ. էս մենծ աղպերն ա՝ օրեն մի օրը ինքն իրան միտք ա անում. «Աղպեր,— ասում ա,— ախար մեր հերը խի պտի վասիաթ աներ, թե որ ճամփովն ուզում եք զնացեք, էն մի ճամփովը չէթաք. կա չկա՝ ըստե մի բան կա. պտի հազար մարդ վեր ունեմ,— ասում ա,— էթամ տենամ՝ ընդերանք ի՛նչ կա, ի՛նչ չկա»:

Կա՛վ: էս մենծ աղպերն ա՝ թագավորությունը թողում ա միջ-նեկ աղպորը, ճամփի թաղարեք տնում, հազար ձիավոր վեր ունում, ինքն էլ ասպարավորովում, յարադ-ասպարը կապում, նիւնում ձին, ընկնում աղաք, էդ ճամփեն բռնում՝ էթում:

էթում ա, էթում ա, շատն ու քիչն աստոծ գիտա, մի օր, էրկու օր, իրեք օր, մախլասի՝ քանի էթում ա, տնում ա լավ-լավ շայիր-չիման, կանանչ տեղեր, որ վրեն նստիլ, մի կտոր հաց ուտիլը՝ հենց ի՛նչ ասես աժի. հազար մի ռանգ ծաղկներ, որ նրանց ֆոտը չէր դիպնում մարդի պնչի², խելքամաղ էր անում, թողում. լավ-լավ անմահական աղբրներ, լավ-լավ ջրեր, էնքա՛մ զուլալ, էնքա՛մ զուլալ, որ ասեղը քցեիր մեջը՝ տակին կէրեար, էնքա՛մ զուլալ էր. ավին հո՛ էլ հալ ու հնաք չկար, ասսու ստեղծած ի՛նչ թավուր դուշ ասես, ի՛նչ ջուռա ջանավար ասես՝ լիքը: Մախլաս, գլխներդ ինչ ցավացնեմ, մենծ աղպերը ըտերանք որ չի տնում՝ բերանը մնում ա բաց:

— Հե՛յ գիդի աշխարք,— ասում ա ինքն իրան,— էսթավուր շայիր-չիման տեղերը, էս լավ-լավ անմահական աղբրները հալ-բաթ հերս միջնեկ աղպորս հմար էր պահում, չէր ուղում, որ ես էլ գամ ըստերանք, ման գամ, քեֆ անեմ, իմ աչքն էլ բաց ընի, ասեմ՝ աշխարումը ես էլ եմ բան տեհե, մարդկերանց ջերկ ընկե:

¹ Տպագիր տեքստում «մախլասի վեց ամիս» արտահայտությունը բանա-հավաքի ձևերով ընշված է (Մ. 4.):

² Տպագիր տեքստում բրի, ուղղումը բանահավաքին է (Մ. 4.):

Մենք աղպերն ա՛ն էս ասելու բաշտան, էն սհաթը վեր էկա՛վ, ըտե շաղիր տվեց, ասեց. «Մի քիչ հաց-մաց ուտենք, դինջանանք. էս լավ-լավ տեղերը ման գամ, սեհր անեմ, մի քանի օր կենամ, էլի վե կենամ, էթամ մեր երկիրը»:

Նոքարներին հրամայեց հացի թաղարեք տենան, մենին էլ ղրկեց, որ էթա ալ անի, բալթի ղշից-մշից վե քցի բերի, խորովեն, ուտեն:

էդ մի նոքարն ա՛ն նետուանեղը վեր ա ունում, էթում ա՛վղուշ: Դե՛ս ա էթում, դե՛ն ա էթում, որ շատ ման ա գալի, տենում ա՛ հրենիկ հա՛, երկնքի էրեսին մի մենե՛ծ Սև ղուշ. նետուանեղը որ չի քաշում տալի, էդ ղուշը բանձրանում ա, կրակ դառնում, ընկնում ներքե, թագավորին իրա ղոշնով, նոքարներով, շաղրներով, բանով քոմմա էրում, քուլ շինում թողում:

Անց ա կենում մի վախտ, միջնեկ աղպերը տենում ա՛ մենե՛ծ աղպերը եղացա՛վ, չէկա՛վ:

— Կա չկա, — ասում ա, — ըստե մի բան կա. մի հարիր մարդ վեր ունեմ, էթամ աղպորս հավարին:

Թագավորութունը թողում ա պուճուր աղպորը, ճամփի թաղարեք ա տենում, հարիր մարդ վեր ունում, յարաղ-ասպարը կապում, ասպարավորվում, նիլնում ձին, ընկնում աղաք, աղպոր զնացած ճամփեն բռնում, էթում:

էթում ա, էթում ա, էթում ա, շատն ու քիչն աստո՛ծ գիտա, մի օր, էրկու օր, իրեք օր, մախլասի՛ քանի էթում ա, տենում ա լավ-լավ շայիր-չիման, կանանչ տեղեր, լավ-լավ անմահական աղբըրներ: Ըստոնք որ չի տենում, քեֆը գալիս ա:

— Հե՛յ գիդի աշխարք, — ասում ա, — էս շայիր-չիման, կանանչ տեղերը, էս սիրուն աղբըրները հերս. հալբաթ պուճուր աղպորս հմար էր պահում. չէր ուզում, որ ես էլ մի օր գամ ըստերանք սեհր անեմ, քեֆ քաշեմ, սիրտս մի քիչ բացվի, ուրախանամ, էլի վե կենամ էթամ մեր երկիրը:

էս ասում ա թե չէ, նոքարներին հրամայում ա՛ ը-ոն վե գան, շաղիր տան, մի քիչ դինջանան, էթա էդ շայիր-չիման տեղերը մխելի ման դա, սեհր անի, մի քանի օր մենա, նո՛ր վե կենա էթա իրանց երկիրը:

Նոքարներն էն սհաթը վեր են գալի, շաղիր տալի, զադ-մադերը տեղավորում, ձիանիքն էլ էդ կանանչ խոտերի միջին օրըգում, որ արածեն:

Ծննա միջնեկ աղպերն ասում ա՝ հացի թաղարեք տենան, նոթարներից մնին էլ ղրկում ա ավի, ասում ա՝ բա՛լի ղշից-մշից վեքցի, բերի, խորովեն ուտեն:

էդ նոթարն ա՝ նետուանեղը վեր ա ունում, էթում: Դե՛ս ա ման գալի, դե՛ն ա ման գալի, է՛ս դիհն էթում, է՛ն դիհն էթում, զադ չի ռաստ գալի. վերջը որ շատ պտտվում ա, տենում ա երկնքի էրեսին հրենիկ մի մենծ Սև ղուշ. ասում ա.—Ա՛րի վեքցեմ, տենամ էդ ի՛նչ ղուշ ա:

Հտերանք մի քարափ ա ընում, մենում ա էդ քարափի տալ-դեն, նետուանեղը քաշում, ո՛ր չի տալի, ղուշը բանձրանում ա, կրակ դառնում, ընկնում գետինը, թագավորին իրա ղոշնով, ձիանըբանցով, չադրենբրով, մախլաս¹ ինչ ունեին-շունեին էրում, քուլ շինում թողում: Համա էդ ավչին շունքի քարափի տալդեն էր մտե՛ մնում ա սաղ-սալամաթ, որ ասես, նրա մի մազն էլ ա չի թնջվում: Ըստոնք որ չի տենում, ափալ-թափալ դուա ա գալի քարափի տալդիցը ու ղո՛ւղ՝ դպա իրանց երկիրը:

Գալիս ա գալի, շատն ու քիշն աստոծ գիտա, հասնում ա իրանց երկիրը, էթում թագավորին գլուխ տալի, ընդե կաննում: Պուճուր աղպերը մնում ա արմացած:

— Բա մեկեկներն ո՛ւր են,— հարցնում ա,— բա միջնեկ աղպերս խի՞ չէկավ:

— Թագա՛վորն ապրած կենա,— ասում ա,— բա չես ասի՝ ըսե՛նց, ըսե՛նց, ըսե՛նց բան. էն ճամփեն բռնեցինք գնացինք, տեհանք՝ լավ-լավ շայիր-չիման, կանանչ տեղեր, լավ-լավ անմահական աղբրներ, որ տենողի խելք էր էթում. ըտե վեր էկանք, չադիր տվինք, կացանք: Թագավորն ասեց՝ նետուանեղը վեր ունեմ, էթամ ավի. ես էլ վե կալա, գնացի: Գնացի, գնացի, տեհա երկնքի էրեսին հրենիկ մի Սև ղուշ: Ասեցի՝ վեքցեմ տենամ էդ ի՛նչ ղուշ ա: Տալու քաշտան ղուշը բանձրացավ, կրակ դառավ, ընկավ գետինը, թագավորին իրա ղոշնով, ունեցած-շունեցածովը² էրեց, քուլ շինեց, թողաց: Աստոծ խնայեց, քարափի տալդեն ի մտե, թե չէ ես էլ պտի էն ղազարին գալի, ֆողեց-ֆոգի կորչեի:

Պուճուր աղպերն էս որ լսում ա, ձեն ա տալի.— Ա՛յ հարա՛յ,—

¹ Տպագիր տեքստում՝ պուկ, ուղղումը բանահավաքինն է (Մ. Կ.):

² Տպագիր տեքստում՝ զադ-մաղով, ուղղումը բանահավաքինն է (Մ. Կ.):

ասում ա,— կա շկա մենծ աղպերս էլ ա էդ ճամփեն բռնե գնացե,
էդ քլաֆուր ղշին ռաստ էկե, քուզ դառն մնացե:

Շատ ա սուգ ու շիվան անում, դլխին վա՛յ տալի, մղկտում,
լաց ըլնում, համա էլ որդե՝ բանը բանից անց էր կացե:

— Ի՛նչ ուզում ա ըլնի,— ասում ա,— մի օր էլեւ եմ, մի օր
էլ պտի մեռնեմ. հարիր ձիավոր պտի վեր ունեմ, էդ ճամփեն բռնեմ
էթամ, գլուխս մահի տամ, աղպորտանցս ինաղը հանեմ էդ ղշիցը՝
նո՛ր որ սիրտս հովանա:

Ջա՛նքմասն տղեն, թագավորութլունը թողում ա մորը, ճամփի
թաղարեք տենում, հարիր ձիավոր վեր ունում, յարադ-ասպարը կա-
պում, ասպարավորվում, ասսու անումը տալի, թռնում ձին, աղպոր-
տանց գնացած ճամփեն բռնում, էթում: Էն ավչուն էլ ա հեննեն
վեր ունում, որ ճամփեն շանց տա:

Գալիս ա, գալի, շատն ու քիչն աստոծ ա խաբար, մի օր, էրկու
օր, իրեք օր, տենում ա՝ ղո՛րթ որ լավ-լավ շալիր-շիման, կանանչ
տեղեր, լավ-լավ անմահական աղբրներ, որ տենողի խելք էր էթում:
Գալիս ա հասնում աղպորտանց վեր էկած տեղը, ըտե վե գալի,
շաղիր տալի, նստում են հաց-մաց ուտում, դինջանում, նո՛ր պու-
ճուր աղպերը ըտե ղոշունը թողում ա, էն ավչու հեննա վե կենում,
էթում Սև ղշի հավարին:

Դե՛ս ա էթում, դե՛ն ա էթում, բո՛ւ յան, օ՛ յան¹, մախլաս՝ շատ
որ ման ա գալի, տենում ա Սև ղուշը հրենիկ երկնքի էրեսին էրե-
վաց: Ավչու հեննա քաշվում ա քարափի տալդեն, որ փորձանք չպա-
տահի, նո՛ր նետով տալիս ա. տալու բաշտան ղուշը էլի բանձրանում
ա, կրակ դառնում, ընկնում ներքե, թագավորի մարդկերանցը քոմ-
մըքին էրում, քուզ շինում, թողում: Պուճուր աղպերը ո՛ր ամեն բան
իրա աշքովը տենում ա, էս հետ ավատում ա ավչուն:

— Ի՛նչ անենք, ի՛նչ շանենք,— ասում ա,— որ իմանանք էդ
ղուշը ի՛նչ ջանավար ա, որ էս ղուլումը բերեց մեր գլուխը:
է՛թանք,— ասում ա,— էս մոտիկ գեղարենքը, սրանից, նրանից սա-
լլղ առնենք, հարց ու փորձ անենք, բալի ասեն:

Լա՛վ: Զիանիքը նիլնում են՝ յա՛լլա:

Գալիք են գալի, շատն ու քիչն աստոծ գիտա, է՛ս գեղը, է՛ն գե-
ղը, սրա՛ն են հարցնում, նրա՛ն են հարցնում, թե.— Ֆլա՛ն տեղը մեզ

¹ Է՛ս կողմ, է՛ն կողմ (Մ. Կ.):

մի Սեղ դուռ ռաստ էկավ. էդ դուռը ըսե՛նց, ըսե՛նց հունար ունի ու էս օյիներ բերեց մեր գլուխը. ա՛ստու սիրուն, մի ա սեք, տննանք՝ էդ դուռը ի՛նս ա, ջի՛նս ա, ջանա՛վար ա, թե՛ ուրիշ դագ ա:

— Էդ դուռը որ կա,— ասում են,— հողածին ա, ինքը աղջիկ, անուան էլ Ղահրաման-Բլութ: Էդ աղջիկը էնքա՛մ դուաղ ա, էնքա՛մ հունարով, որ սաղ աշխարքը ձեռին դողում ա. ձեզանից դուաղ, ջահել-ջիվան տղամարդիկ են էկե դրա հավարին, համա ձեռները դագ շի ընկե, քոմմըթին էլ էրեւ ա, քուլ շինե թողե, ընե՛նց մի զուլում-քյար զագ ա: Մեղք եք,— ասում են,— ջահել-ջիվան եք, էկեք ետ դառեք, դնացեք ձեր արևի ձենն ածեք:

— Չէ՛ որ չէ,— ասում են,— ի՛նչ ուղում ա ըլնի, պտի էթանք, ո՛ր պտի էթանք: Զըհանդա՛մը գյոռը, մի օր էլել ենք, մի օր էլ պտի մեռնենք: Բա էդ աղջկա ամարաթը ո՛րդի ա,— հարցնում են:

— Էդ աղջկա ամարաթը,— ասում են,— ըստիան շատ հեռու ա. էս ճամփեն կրոնեք, կէթաք, կէթաք, կէթաք՝ դուս կգաք դո՛ւզ էդ աղջկա ամարաթի կուշտը: Նրա երկրի սնուռը հասնեք թե չէ, դուք էլ կքոռանաք, ձեր ձիանիքն էլ, ո՛ր ասես, դագ չեք տենա. համա չվախենաք, ըտենց քոռե-քոռ կէթաք ընչանք ամարաթը հասնիլը. հասաք թե չէ, արիալը ձեր աչքն էլ կրացվի, ձեր ձիանոնցն էլ. կտենաք ամարաթի աջ ու ձախ դիհը հրենիկ ասլան, դափլանը նըստոտած՝ մուղաթ են կենում, որ մարդ-մադաթ, անումը իւանորդի շմննի նեքսե. էն սհաթը կրեռեք ձեր ձիանոնցից մինը վե կքցեք. կմորթեք, կես կանեք, կեսը ասլանի աղաքը կքցեք, կեսը դափլանի, նոր ուսուլով ամարաթի դուռը բաց կանեք, կմննեք նեքսե, կտենաք՝ Ղահրաման-Բլութը աչքերը բաց քնած ա, իրա թլսմի շուշեն էլ հրենիկ գլխավիրեք՝ թարեքի վրեն դրած. ինչքամ թլիսմ ունի, քիրագի էդ շուշի միջին ա. որ կարենաք էդ շուշեն ձեռ քցի, իմաց կացե՛ք Ղահրաման-Բլութը ոտով գլխով ձերն ա, որ ձերն ա:

Պուճուր աղպերն էս որ լսում ա, էլ մաջալ չի տալի, արիալը նիլնում ա ձին, էն ավշու հեննա ընկնում ճամփա՝ դո՛ւզ դպա Ղահրաման-Բլթի ամարաթը:

էթում են, էթում են, էթում են, շատն ու քիչն աստոծ գիտա, մի օր, էրկու օր, իրեք օր, մախլասի՝ հինգ օր¹, դուս են դալի Ղահ-

¹ Տպագիր տեքստում «հինգ օր» արտահայտությունը բանահավաքի ձեռքով շնչված է (Մ. Կ.):

րաման-Բլթի երկիրը. սնուող հասնելու բաշտան, ոնց որ ասել ին, իրանք էլ են քոռանում, իրանց ձիանիքն էլ, որ ասես, զադ շեն տենում: Ասում են. «Եթանք աղաք, տենանք, բա՛լքի աչքներս բացվում ա, թե չէ ըստերանք դուրդուղուշի փայլ կըլնենք, կմնանք»: Ըսենց էփեշա տեղ որ էթում են, մի դաֆիլ աչքները բացվում ա, տենում են՝ դորթ որ, հրենիկ աղաքներին մի ամա՛րաթ, մի ամա՛րաթ, մի ամա՛րաթ, էնքա՛մ սիրուն, էնքա՛մ նաշխուն շինած, որ բերանները մնում ա բաց նրան մտիկ անելուն. տենում են ամարաթի դռներ հրենիկ ասլան, դափլան՝ նստոտած, որ ասես իսանորդի շեն թողում մոտանա: Ալբիալը բերում են ձիանոնցից մինը վե քցում, մորթում, կես անում, կեսը ասլանի աղաքը քցում, կեսը դափլանի՝ իրանք ուտուով մննում նեքսե: Մննում են ի՛նչ տենում՝ մի ա՛ղջիկ, մի ա՛ղջիկ, մի ա՛ղջիկ, էնքա՛մ սիրուն, էնքա՛մ նաշխուն, որ արեվին ասում ա՝ դու մեր մտի, ես դուս եմ գալի, աչքերը բաց խռմ֊փալեն ընտե քնած ա: Սրան որ շտեհան՝ խելքամաղ էլան, մնացին, ինադն էլ մտներիցն ընկավ, զադն էլ: Պուճուր աղպերը դե՛ս աչք ածեց, դե՛ն աչք ածեց, տեհավ, ըհ՛ր՛, հրենիկ թլսմի շուշեն թարեքի վրեն դրած ա: Ալբիալը վե կալավ, ծովն էլ զաթի մոտիկ, վազեվազ տարավ, քցեց ծովը, վե կացավ էկավ: Քցելու բաշտան, էն սհաթը Ղահրաման-Բլութը տեղիցը՝ վե կացավ, նստեց:

— Ա՛յ հողածին,— ասեց,— էդ ի՛նչ արիր. էլ թլսմիս շո՛ւշեն խի քցեցիր ծովը, էն ա ես քունն եմ, դու իմը:

— էդ հո ըտենց ա,— ասեց տղեն,— համա ի՛նչ անեմ, աչքս քեղանից շատ ա վախեցե. ընդուր հմար էլ տարա քցեցի ծովը, որ դհա արխելին ըլնեմ:

Դե՛, Ղահրաման-Բլութն էլ ինչ պտի աներ, կշտին թլսմի շուշա չկար, զադ չկար, որ էլ եղ իրա հունարը շանց տար, ձեն, ծպտոն չհանեց, ասեց. «Տենամ՝ վերջն ի՛նչ ա ըլնում»:

Ըստե էրկսով էլան մարդ ու կնիկ, էդ ամարաթումը կացան: Էն ավչուն էլ ամարաթի միջին ջոկ օթախ տվին, որ էթա իրա հմար ընդե կենա: Լա՛վ:

Մի ուրիշ թագավորի աչքն էլ էր ընկե Ղահրաման-Բլթի վրեն: Էդ թագավորը շատ դե՛ս ընկավ, դե՛ն ընկավ, եքա դոշուն վե կալավ՝ դնաց վրեն կոփ, ինչ արեց, չարեց՝ ձեռը զադ շընկավ. փոր֊փոշման թողաց, վե կացավ, էկավ:

Օրեն մի օրը խաբարը բերին էդ թագավորին թե.— Բա՛ չես

ասի՝ Ղահրաման-Բլութը հրեն ֆլա՛ն թագավորի տղին առել ա, իրա
ամարաթի միջին նստե:

էս որ իմացավ, իրա նոքարներին հրամայեց.— Կէթա՛ք,— ա-
սեց,— որդիան որ ըլնի, ման կգաք, մի պառավ կնիկ կգտնեք, կբե-
րեք իմ կուշտը:

Նոքարներն էթում են, դե՛ս ման գալի, դե՛ն ման գալի, մի
գզըզված պառավ գտնում, կանչում, բերում թագավորի կուշտը:

— Ա՛յ պառավ,— ասում ա թագավորը,— քեզ մի բան պտի
ասեմ, կարա՞ս անի:

— Խի՞ չեմ կարա, թագա՛վորն ապրած կենա,— ասեց պառա-
վը,— ասա՛, տեսեմ. չկարացի՛ արինս քեզ հալալ ա:

— Հա՛վ, որ կարաս՝ կասեմ: Ֆլա՛ն երկրումը,— ասում ա,—
մի աղջիկ կա, անումը՝ Ղահրաման-Բլութ: Էդ աղջիկը սաղ աշխար-
քը զվիր ա բերե: Էլ թագա՛վոր ասես, էլ թագավորի ցե՛ղ ասես,
մախլասի՛ աշխարքում ինչքամ ղոչաղ տղամարդիկ կան՝ գնացել են
նրա հավարին, ձեռները զադ չի ընկել, քոմմըքին էլ էրել ա, ֆող ու
մոխիր շինե, թողե: Հմի քեզ տենամ, ա՛յ պառավ, թե կարացիր մի
ֆանդով էդ աղջկանը բերի, իմաց կաց՝ քաշովդ մին ոսկի կտամ քեզ:

— Ա՛չքիս վրեն, թագա՛վորն ապրած կենա,— ասեց պառա-
վը,— դրանից էլ հեշտ բա՛ն:

— Բաս որ ըտենց ա, առ ըս էլ քե ճամփի խարջըլը:

Թագավորը բերում ա դրան մի գոգ ոսկի տալի, ճամփու դնում:

էս պառավն ա՝ ճղված, ճոթած, հին-մին, քնձրոտ-մնձրոտ շո-
րեր ա հագնում, բերում մի խնոցի քցում ծովի էրեսը, խնոցու բե-
րանը շորով դայիմ կալնում, որ մեջը ջուր չլքվի, վրեն նստում ու
գլամու դայգա քշում դպա Ղահրաման-Բլթի ամարաթը:

Գալիս ա գալի, շատն ու քիչն՝ աստոծ գիտա, մի օր, էրկու օր,
իրեք օր, հինգ օր, մախլասի՛ մի շաքաթ¹, դուս ա գալի ծովի էն մի
էրեսը: Պառավը խնոցին ըտե. ծովի դրաղին մի թաքուն տեղ պա-
հում ա, էթում Ղահրաման-Բլթի ամարաթի պատի տակին թեք ընկ-
նում, դաստահիվանդ տալի:

— Խե՛ղճ, անտեր, անտիրական կնիկ եմ,— ասում ա,— ա՛սսու
սիրուն մի տեղ տա՞ք սթար անեմ:

¹ Տպագիր տեքստում «մի շաքաթ» արտահայտությունը բանահավաքի ձեռ-
քով չնշված է (Մ. Կ.):

Դե՛, Ղահրաման-Բլուժը իմաստուն էր, է՛լի, տենալու բաշտան ալրիալը գլխի ա ընկնում, որ էդ պառավի միջին մի սատանութլուն կա. էթում ա քաշում դրան՝ տո՛ւր թե կտաս, տո՛ւր թե կտաս, տո՛ւր թե կտաս, մի լավ, ձեր հավան կացած, գորսում, սալշարդ անում, ընդիան դուս անում:

Մարդը սրան ղնամիշ ա անում.— Ա՛յ կնիկ,— ասում ա,— էդ խեղճ, դառն-աղքատ պառավը քեզ ի՞նչ ա արե. խի՞ ես ծեծում: Հաղիւր ա՛րի, բերենք հաց տանք պահենք, թո՛ղ մեր տան բանն անի, էփի, թափի, լվանա, ալիլ անի, մախլաս՝ ինչ որ ձեռիցը դա՛ կանի էլի. խեք չտված՝ հո վնաս չի՞ տա մեզ:

— Ա՛յ մարդ,— ասում ա Ղահրաման-Բլուժը,— տե՛ս դրանից շառ կգա մեզ, հա՛. եննա շասես, թե՛ ըսենց չի, ընենց ա:

— Է՛հ, ա՛յ կնիկ, դա ի՞նչ ա, որ դրա շառն ի՞նչ ըլնի. դու էլ ընենց բան ես ասում ո՛ր...

— Դո՛ւ դիտաս, ա՛յ մարդ, ես մի բան էր՝ ասեցի. սրանից դե՛նը մեղքն ու վարձքը քու շլինքը:

Բերում են, վարձք դեին էդ պառավին վեր ունում, ամարաթու՛ւնը պահում:

Էդ պառավն ա՛ մնում ա ըտե, դրանց աղաքին ղուլլուղ անում, էփում, թափում, լվանում, ալլում. մախլաս՝ կնիկ ա, էլի՛, ի՛նչ որ ձեռիցը դալիս ա՛ անում ա: Անց ա կենում ըսենց մի վախտ՝ մի շարաթ, էրկու շարաթ, իրեք շարաթ, մի ամիս, էդ պառավը ընե՛նց մի ղուլլուղ ա անում դրանց աղաքին, ընե՛նց մի նստում, վե կենում, ժած գալի, որ մարդ ու կնիկ դրան էնքա՛մ սիրում են, էնքա՛մ ուզում, ոնց որ իրանց հալալ մորը: Էդ պառավը հեննեն քնացնելու գեղ էր բերե. օրեն մի օրը որ խովաթ ա քցում, դեղը մոտացնում ա մարդ՝ ու կնկա պնչին, ալրիալը նրանք քնում են:

Պա՛ռավ, դու պառավ, էլ մաջալ մի՛ տա, էն սհաթը շալակա Ղահրաման-Բլթին, լա՛լա դպա ծովի դրաղը: Խնոցին պահած տեղիցը հանում ա, Ղահրաման-Բլթին կոխում մեջը, եննա խնոցին քցում ծովի էրեսը, ինքն էլ շեք անում, վրեն նստում ու դո՛ւլ դպա էն թաղավորի երկիրը:

Գալիս ա, գալիս ա, գալիս ա, շատն ու քիչն աստոծ գիտա, մի օր, էրկու օր, իրեք օր, մախլասի՛ մի շարաթ, դուս ա դալի ծովի էն մի էրեսը:

Խարարը տանում են Թագավորին թե.—Պառավը հրեն Ղահրաման-Բլթին բերում աս:

Թագավորը ուրախանում, աշխարով մին ա ընում, էն սհաթը եքա զոշուն ա վեր ունում, դուս գալի պառավի աղաքը:

— Ա՛յ դու բարո՞ւ, հազա՞ր բարին ես էկե,— ասում ա Թագավորը,— ամեն ճամփից՝ սալամա՞թ, ո՞նց ես, լա՞վ ես:

— Բարին ա՛րեղ, Թագա՛վորն ապրած կենա,— ասում ա պառավը:

Ասում ա ու խնոցու բերանը բաց անում, Ղահրաման-Բլթին ընդիան հանում՝ մի ա՛ղջիկ, մի ա՛ղջիկ, մի ա՛ղջիկ, էնքա՞մ սիրուն, էնքա՞մ նաշխուն, որ շուտես, շիմես, չհագնես, չմաշես՝ հենց նրա բամբակի նման սիպտակ, շարմաղ էրեսին Թամաշ անես, հայիլ-մայիլ ընես մնաս. աղջիկ մի ասի, մի ակն ու արեգակ, մի մա-րալ, մի ջեյրան, մի հուրի-մալաք ասա:

Թագավորը Ղահրաման-Բլթին որ շտեհավ, խելքամաղ էլավ, մնաց: Պառավը նստեց ըստե մին-մին իրա գլխով անցկացածը նաղլ արեց, ոնց որ ես ձեզ նաղլ արի:

Նո՛ր ըստիան Ղահրաման-Բլթին առոթ-փառոթ վե կալան, բերին Թագավորի ամարաթը: Պառավը ջիբիցը մի ուրիշ դեղ հանեց, մոտացրեց Ղահրաման-Բլթի պնչին թե չէ, Ղահրաման-Բլթը ալ-բիալը վե կացավ նստեց:

Խեղճ աղջիկը՝ որ աշքերը բաց չարեց, տեհավ էդ Թագավորի ամարաթի միջին, մնաց սառած սրա, նրա էրեսին մտիկ անելոն, թե՛ ես ով, էս Թագավորն ով, որ էկել եմ սրա կուշտը:

Միտք արեց, միտք արեց, միտք արեց, նո՛ր գլխի ընկավ, թե բանն ընշումն աս:

— Բա՛լի,— ասեց,— կա չկա ըստոնք քոմմա էն ջադուրյար պառավի բաներն ա, էլ մարդի չէ:

Շատ գլխին վա՛յ տվեց, լաց էլավ, համա էլ որդե՛ բանը բանից անց էր կացել: Տհհավ, որ պրծնելու ճար, իլլաճ չկա, միտք արեց ֆանդով ժաժ գա, ընշանք տենա՝ վերջն ինչ ա ըլնում:

— Թագա՛վորն ապրած կենա,— ասեց,— ես գիտամ խի՛ ես ինձ բերիլ տվե. միտքդ էն ա, որ քեզ առնեմ, ընենց չի՛:

¹ Տպագիր տեքստում՝ «ամեն ճամփից սալամաթ», ուղղումը բանահավաքին է (Մ. Կ.):

— Հա՛,— ասեց թագավորը,— էդ չէլած, բա ի՞նչ պտի ըլնի:

— Բաս որ ըտենց ա, ինձ մի տասներհինգ օր մհուլ տու, նրանից դենը ես քունն եմ, դու իմը: Ռա՞ղի ես:

— Ռաղի եմ,— ասեց թագավորը,— թող քու ասածն ըլնի՝ տասներհինգ օր քեզ մհուլ:

Բերեց զբան իրա ամարաթի միջին շոկ օթախ տվեց, որ իրա հմար կենա, ընչանք պսակվիլը:

Էն ջաղությար պառավը գիտար, որ Ղահրաման-Բլթի թլսմի շուշեն ծովի միջին ա. էկավ թագավորին ասեց.— Թագա՛վորն ապրած կենա, Ղահրաման-Բլթի թլսմի շուշեն հրեն ծովի միջին ա, կարաս՝ հանիլ տու. որ հանիլ տաս, իմաց կաց նրա ֆոզին քու ձեռին ա, էլ բան չի կարա անի:

— Կա՛վ,— ասեց թագավորը,— դրանից էլ հեշտ բա՛ն:

Էն սհաթը շառ զոռալ տվեց սաղ իրա երկրումը, որ ինչքամ թոռչի կա, քոմմա հավաքվեն ծովի դրաղը, թոռ քցեն, բալի էդ թլսմի շուշեն հանեն: Թագավորի հրամանն էր՝ ի՛նչ պտի ասեին, չգային: Սաղ նրա երկրի թոռչիքը հավաքվեցին ծովի դրաղը, թոռ քցեցին:

Քցեցին՝ հանեցին, քցեցին՝ հանեցին, քցեցին՝ հանեցին, մի օր, էրկու օր, իրեք օր, մալալասի՝ մի սաղ շաբաթ քցեցին, անշախ ինչ հալոն հանեցին, բերին տվին թագավորին: Թագավորը վե կալավ պահեց: Եննա էն պառավին, ոնց որ խոստացել էր, բերեց իրա քաշովը ոսկի տվեց, ճամփու դրեց:

Ղահրաման-Բլթին թողանք էդ թագավորի կշտին, դանք խաբար տանք նրա մարդիցը:

Խեղճ տղեն մնաց ընենց քնած ամարաթի միջին: Ավչին էլ բեխաբար, ի՛նչ իմանար ինչ ա էլէ, ինչ չէ, որ գար հավարին հասնելու: Դե՛, ախար ո՛ւմ մտքովը կանցկենար, թե էն ջաղությար պառավը էդ օյինը կգա նրանց գլուխը: Էդ պուճուր աղպերն էլ, որ թագավորությունը թողել էր մորը, ինքը վե կացե էկե Ղահրաման-Բլթի հավարին, դրա մերը մի դհից, երկրի խալսը մի դհից միտք ին անում. «Ա՛ղպեր,— ասում ին,— ըսենց բան չիլնի, մեր թագավորը գնաց, էլ չէկավ, ո՛նչ իզն ա էրևում, ո՛նչ թողը. էկե՛ք մեր միջիցը մի իրեք մարդ ջոկենք, էթան աշխարհ-աշխար, երկրե-երկիր ման գան, հարց ու փորձ անեն, սալըդ առնեն, տենանք՝ ի՛նչ էլավ՝ դուշ

կերավ նրան, ղուրդ կերավ, ջանավար կերավ, թե ընչանք հմի սաղ առ:

Բերում են իրեք մարդ ջոկում, որ էթան իրանց թագավորի են-նուցը:

էդ մարդիկն են՝ մի քանի ամսվա ճամփի պաշար են վեր ու-նում, ասպարավորվում, նիլնում ձիանիքը, պուճուր աղպոր գնա-ցած ճամփեն բռնում էթում:

էթում են, էթում են, շատն ու քիչն աստոծ գիտա, մի օր, էրկու օր, իրեք օր, մախլասի՝ քանի էթում են, տենում են լավ-լավ շա-լիր-շիման, կանանչ տեղարենք, լավ-լավ անմահական աղբրներ: Ասում են. «Ըստեմ վե գանք, մի քիչ հաց-մաց ուտենք, դինջանանք, էլ վե կենանք, մեր ճամփեն էթանք»: Վեր են գալի, ձիանիքը կա-նանչ խոտերի միջին: օրըգում են՝ արածեն, իրանք նստում են, խուրջինները բաց անում, հացները դնում աղաքները, կուշտ ու կուռ ուտում, էն անմահական աղբրների ջրիցն էլ վրեն խմում, մի քիչ դինջանում, եննա վե կենում, նիլնում ձիանիքը՝ էթում իրանց ճամ-փեն: Դե՛ս են էթում, դե՛ն են էթում, մախլաս՝ ո՛ւր էթում են, հարց-նում են, թե. «Ըսե՛նց, ըսե՛նց, ըսե՛նց նշանով մարդիկ հո չե՞ն էկե, դեսը անցկացեն»:

Որը «հա՛» ասում, որը «չէ՛», մախլաս՝ մի դրուստ ջուղաբ շեն իմանում:

Վերջը գալիս են մի գեղ հարցնում.— Ըսե՛նց, ըսե՛նց, ըսե՛նց նշանով մարդիկ հո չե՞ք տեհե:

— Ո՛նց չէ,— ասում են,— ֆլա՛ն վախտը ըտենց էրկու ձիա-վոր էկան, դեսը անցկացան:

— Բա չիմացա՞ք՝ ուր ին էթում,— հարցնում են:

— էթում ին Ղահրաման-Բլթի հավարին. ի՛նչ արինք, շարինք, չկարացինք եղ դարձնի՞՝ վե կացան գնացին. աստոծ գիտա՝ ընչանք հմի սա՞ղ են, թե էն անիսաֆ աղջկա ձեռն են ընկե, նրանց մենծ թիքեն անկաջն ա թողե:

— էդ աղջկա ամարաթը ո՞րդի ա,— հարցնում են,— մընք էլ էդ էրկու ձիավորի մարդիկն ենք, էկել ենք նրանց եննուցը, աշխարե-աշխար, երկրե-երկիր ման ենք գալի, բալի գտնենք:

— էս ճամփեն կրճենք,— ասում են,— կէթաք, կէթաք, կէթաք՝ դուս կդաք դո՛ւզ էդ աղջկա ամարաթի կուշտը: Հենց որ հասաք էդ աղջկա երկրի սնուտը, դուք էլ կքոռանաք, ձեր ձիա-

նիրքն էլ. ըստնց քոռե-քոռ կէթաք, ընշանք ամարաթը հասնիլը. հենց որ հասաք, ալրիալը աչքներդ կբացվի, կտենաք՝ հրեն նրա ամարաթի դռանը ասլան, ղափլան նստոտած՝ իսանորդի շեն թողում ներսև մենի. ալրիալը ձեր ձիանոնցից մինը վե կքցեք, կմորթեք, կես կանեք, կեսը ասլանի աղաքը կքցեք, կեսը ղափլանի, նո՛ր անսաս կմենեք ներսև:

էդ իրեք ձիալորը նրանց շանց տված ճամփին բռնեցին, գնացին: Գնացին, գնացին, շատն ու քիչն աստոժ ա խաբար, մի օր, էրկու օր, իրեք օր, մախլասի՝ հինգ օր, հասան Ղահրաման-Բլթի երկրի սնուռը: Սնուռը հասան թե չէ, իրանք էլ քոռացան, իրանց ձիանիրն էլ: Ըտենց քոռե-քոռ գնացին, գնացին, գնացին, մի վախտ աչքները բացվեց, տեհան ղորթ որ աղաքներին մի ամարաթ՝ ասլան, ղափլանն էլ հրենիկ ամարաթի դռանը նստոտած են: Ալրիալը բիրին ձիանոնցից մինը վե քցեցին, մորթեցին, կես արին, կեսը ասլանի աղաքը քցեցին, կեսը՝ ղափլանի, իրանք մտան ներսև: Դե՛ս ման էկան, դե՛ն ման էկան, է՛ս օթախը, է՛ն օթախը, տեհան մարդմաղաթ չկա: Վերջը մի օթախ մտան, տեհան՝ մի մարդ հրենիկ ընդե քնած ա: Մոտացան, ի՛նչ տենան՝ իրանց թագավորը: Ուղեցան վե կացնի, ինչ արին, չարին՝ չկարացին. բռնեցին, ձեն տվին, տեհան՝ չէ, ըսկի նրա ալնումն էլ չի: Թագավորը ընենց շէր քնե, որ հեշտ ու հանգիստ վե կենար:

Վերջը տեհան, որ նրան վե կացնելու ճար, իլլաջ չկա, ընենց թողացին, դուս էկան, գնացին մեկել օթախները, տենան ընդերա՞նք ով կա, ով չկա: Ամարաթի միջին դե՛ս ման էկան, դե՛ն ման էկան, է՛ս օթախը մտան, է՛ն օթախը մտան, վերջը մի օթախի դուռ էլ բաց արին, տեհան, ըհը՛, էն ավչին ընդե: Տենալու բաշտան ալրիալը ճանանչեցին:

— Ա՛յ դու բարո՛վ, հազա՛ր բարին,—ասեցին,—ո՞նց ես, լա՞վ ես: Ախար ըսենց բան չիլնի. էսքամ վախտ մեռանք մեր թագավորին ման գալոն՝ անշախ գտանք, ըն էլ քնած ա. ինչ անում ենք, չենք անում՝ վե չի կենում:

— Ո՞նց թե քնած ա,— ասում ա ավչին:

— Քնածը ո՞նց կըլնի, քնած ա էլի. էնքամ ձեն տվինք, բռնեցինք, ըսկի ալնումն էլ չի:

— Ղո՛րթ:

— Ղո՛րթ: Չես ավատում, ա՛րի տես:

Ավլին նրանց հեննա գալիս ա տենում, դորթ որ թագավորը հրենիկ քնած ա, կնիկն էլ կշտին շի: Դե՛ս կնիկ, դե՛ն կնիկ, է՛ս օթախը, է՛ն օթախը, որդի էթում ա՝ չկա, ո՛ր չկա:

— Բա՛լի,— ասում ա,— կա չկա՝ ըստե մի բան կա:

Բերում ա ալբիալը մի դեղ ա մոտացնում պնլին, թագավորը վեր ա կենում նստում:

— Ուվվե՛, էս ի՛նչ շատ եմ քնե,— ասում ա թագավորը:

Եննա որ դե՛ս, դե՛ն ա մտիկ տալի, տենում ա կնիկը կշտին շի, ալբիալը մատը կծում ա.— Բա՛լի,— ասում ա,— կա չկա՝ էս էն ջադուքյար պառավի բաներն ա, էլ մարդի չէ՛:

Նո՛ր նստում են դեսից, դենից, դաղդան, դաշդան ասում, խոսում, մասլահաթ անում, իրար հալ հարցնում, ջա՛ն ասում, ջա՛ն լսում, ընշանք դառը կես-գշեր: Եննա բերում են հացը քցում, նըստում հացի: Հաց են ուտում պրծնում, պառկում են քնում:

Առավոտը լիսը բացվում ա թե չէ, խարարը բերում են պուճուր աղպորը, թե՛ աՄուվի էն էրեսին մի թագավոր կա, էդ թագավորն ա Ղահրաման-Բլթին փախցնիլ տվել ու ըսօր ա, յա էգուց պտի պսակվի. ճար ունեա՛ ճարդ տե՛սա:

Պուճուր աղպերը էս լսում ա թե չէ, ալբիալը գեյմը փոխում ա, աղքատի շորեր հագնում, մեն-մենակ վե կենում, ճամփա ընկնում դպա ծովի էն էրեսը՝ կնկա հավարին: Որ հասնում ա էն թագավորի երկիրը, էթում ա մի պառավի դուռ ծեծում: Պառավը դուս ա գալի:

— Ա՛յ նանի,— ասում ա,— դոնաղ չե՞ք ուղի. դարիք մարդ եմ, մի քանի օր ձեր տանը սըթար անեմ, էլի վե կենամ, էթամ իմ բանին:

— Խի՞ չենք ուղի,— ասում ա պառավը.— դոնաղն ասսունն ա:

Դրան աղաք ա անում, բերում տուն, հաց դնում աղաքը, մախլաս, ո՛նց որ կարգն ա, պատվում: Էդ պառավը թագավորի տունը գնալ-գալ ա ունենում:

— Ա՛յ նանի, ըսկի ի՛նչ թազա խաբար կա ձեր երկրումը,— հարցնում ա պուճուր աղպերը:

— Ըսկի, ի՛նչ պտի ըլնի ո՛րդի,— ասում ա պառավը,— թազա խաբարն էն ա, որ էգուց մեր թագավորը պսակվում ա:

Տղեն էս որ իմացավ, էլ չկարաց իրան պահի, սիրտը պառավի աղաքին բաց արեց:

— Ա՛յ նանի,— ասեց,— բա չես ասի՝ ես ֆլա՛ն մարդն եմ,

ըսե՛նց, ըսե՛նց, ըսե՛նց բանի հմար եմ էկե։ Քու ֆողդուն վարձք ա, նա՛նի, ի՛նչ կըլնի մի ֆանդով Ղահրաման-Բլթին իմաց տաս իմ գալը։

— Լա՛վ, ա՛յ որդի,— ասեց պառաւը,— հենց էգուց պտի թաղավորի ամարաթն էթամ, կասեմ։

էդսի օրը պառաւը վն կացավ, գնաց թաղավորի ամարաթը։ Տեհավ խովաթ ա, մարդ-մաղաթ չկա, ուսուղով մտավ Ղահրաման-Բլթի օթախը։

— Խա՛նումը սաղ ըլնի,— ասեց,— բա շես ասի՝ ըսե՛նց, ըսե՛նց, ըսենց բան։

— Ա՛յ պառաւ, դո՛րթ ես ասում, թե սուտ։

— Ղո՛րթ եմ ասում, խա՛նում շան, շես ավատում, էթանք քու աշքովը տես։

— Բաս որ ըտենց ա,— ասեց,— կէթաս կասես՝ արխելին կենա. բսօր ա, յա էգուց, ոնց որ ըլնի, գլուխ կառնեմ, կէթամ ըստիան։ էդ օրն էլ հենց Ղահրաման-Բլթի հարսանիքն էր։

— Ո՛նց անեմ, ո՛նց շանեմ,— միտք ա անում Ղահրաման-Բլութը,— որ թլսմիս շուշեն ձեռ քցեմ։

Մարդ ա դրկում թաղավորին կանչիլ տալի։

— Թաղավորն ապրած կենա,— ասում ա,— քեզ մի բան եմ ուղում ասի։

— Էրկուան ասա,— ասում ա թաղավորը։

— Թաղա՛վորն ապրած կենա,— ասում ա,— հմի հո ես քունն եմ, դու իմը. էս իրիկուն էլ զաթի պտի պսակվենք. ինչ կըլնի՝ թլսմիս շուշեն տաս ինձ։

— Աշքիս վրեն,— ասում ա թաղավորը,— ես քեզանից զա՛տ կխնայեմ։

էն սհաթն էթում ա բերում, տալի նրան. նա էլ վեր ա ունում, գնում ջերը։

Դե՛, էդ իրիկուն նրանց հարսանիքն էր, էլ լի։ Հարս ու փեսա, զուգված, զարգարված, կուռ-կոի տված, թաղավորի նազիր-վեզիրը եններուցը, էթում ին ժամ։ Հենց էդ վախտը Ղահրաման-Բլութը միզաֆիլ ընենց աներևութք էլավ, էլ չէրեաց, որ սաղ հարսանքավորը մնաց բերանը բաց մտիկ անելուն, թե էս աղջիկը սատանա՛ էր, ի՛նչ էր, ընենց աներևութք էլավ, որ ո՛նչ իղն էրեաց, ո՛նչ թողը։

Դե՛ս ընկան, դե՛ն ընկան, ինչ արին շարին՝ չգտան, ո՛ր չգտան։

Ղահրաման-Բլութը փախաւ մտաւ էն պառաւի տունը, նո՛ր ընդիւն մարդի հեննա ճամփա ընկաւ դպա իրա ամարաթը: Մարդ ու կնիկ էկան, էկան՝ հասան ամարաթը. ըտե մի քանի վախտ կացան, եննա ինչ կար չկար ամարաթի միջին՝ մա՛լ, դո՛ւլա՛թ, հարըստությո՛ւն, խաղինա՛, քոմմա կիտեցին, բարձեցին ձիանիքը, ավ-չուն ու էն իրեք ձիավորին էլ հեննեըը վե կալան, ընկան ճամփա՝ դպա պուճուր աղպոր երկիրը:

Գալիս են գալի, շատն ու քիչն աստոծ գիտա, մի օր, էրկու օր, իրեք օր, մախլասի՝ մի շաբաթ, էրկու շաբաթ՝, հասնում են պու-ճուր աղպոր երկիրը: Նո՛ր ըստե Ղահրաման-Բլութն ու պուճուր աղ-պերը թաղադան պսակվում են, օխտն օր, օխտը գշեր հարսանիք ըլնում: Ինչ քե՛ֆ, ինչ ուրախությո՛ւն, ինչ դափ ու զուռնա՛, որ էլ հալ ու հեսաք չկար:

Նրանք հասան իրա՛նց մուրազին, դուք էլ հասնեք ձե՛ր մու-րազին:

¹ Տպագիր տեքստում «մի շաբաթ, էրկու շաբաթ» արտահայտությունը բանահավաքի ձեռքով շեշված է (Մ. 4.):

